

## Окрема думка судді як виклик єдності судової практики: український досвід та стандарти ЄСПЛ

Полюк Юлія Іванівна<sup>1</sup>, Цал-Цалко Юлія Юліївна<sup>2</sup>

Опубліковано	Секція	УДК
30.07.2025	Право	347.962.6:341.64(4)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16914758>

**Анотація.** Стаття присвячена дослідженню проблематики окремої думки судді та перспективам вдосконалення цього інституту у світлі практики Європейського Суду з прав людини. Наголошено увагу на тому, що практика застосування суддями даного інституту в Україні зростає, що підтверджує його актуальність та потребу в додаткових дослідженнях. Стаття комплексно висвітлює правову природу окремої думки судді в цивільному процесі України та Європейському суді з прав людини (ЄСПЛ). У змісті статті приділено увагу ряду ключових аспектів, а саме нормативному підґрунтя окремої думки судді, інструментальним функціям в публічності мотивування та у забезпеченні незалежності судді. Окрему увагу звернено та наголошено на еволюцію стандартів щодо якості мотивування та єдності судової практики.

Акцентується увага на ключовому підході, щодо надання права на окрему думку судді і опублікування змісту цих думок, що безпосередньо підтверджує та свідчить про демократизм побудови судової системи України. Зазначається, що саме з 2018 року інститут окремої думки судді в рамках здійснення цивільного судочинства набуває особливого значення, і як наслідок частішають випадки його застосування.

На основі аналізу доктринальних підходів і судової практики досліджено вплив даного інституту на правотворчі процеси та визначено проблемні аспекти його реалізації. Висвітлюється питання та проведено порівняльний аналіз національної моделі із підходами ЄСПЛ, де окрема думка виступає важливим інструментом еволюції стандартів захисту прав людини. Визначено основні проблеми чинного регулювання та запропоновано шляхи вдосконалення: вироблення уніфікованих підходів до оформлення окремої думки, підвищення її ролі у формуванні судової практики та врахування європейських стандартів у національному правосудді. Наголошено на необхідності подальшого вивчення, дослідження та аналізу даної тематики.

**Ключові слова:** окрема думка, збіжна думка, цивільний процес, мотивування рішень, суддівська незалежність, ЄСПЛ, розвиток прецеденту, права людини.

<sup>1</sup> кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», Одеса, Академічна, 9, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-0842-1056>

<sup>2</sup> кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія», Одеса, Академічна, 9, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-4441-1309>

## **A judge's dissenting opinion as a challenge to the unity of judicial practice: Ukrainian experience and ECHR standards**

**Abstract.** The article is devoted to the study of the issues of a judge's separate opinion and the prospects for improving this institution in the light of the practice of the European Court of Human Rights. It is emphasized that the practice of using this institution by judges in Ukraine is growing, which confirms its relevance and the need for additional research. The article comprehensively highlights the legal nature of a judge's dissenting opinion in civil proceedings in Ukraine and the European Court of Human Rights (ECHR). The article focuses on a number of key aspects, namely the normative basis of a judge's dissenting opinion, the instrumental functions in the publicity of motivation, and in ensuring the independence of a judge. Particular attention is paid and emphasized to the evolution of standards regarding the quality of reasoning and the unity of judicial practice.

The focus is on the key approach of granting the right to a separate opinion to a judge and publishing the content of these opinions, which directly confirms and testifies to the democratic nature of the construction of the judicial system of Ukraine. It is noted that since 2018, the institution of a separate opinion of a judge in the framework of civil proceedings has acquired special importance, and as a result, cases of its use have become more frequent.

Based on the analysis of doctrinal approaches and judicial practice, the impact of this institution on law-making processes is investigated and problematic aspects of its implementation are identified. The issue is highlighted and a comparative analysis of the national model with the approaches of the ECHR is conducted, where the separate opinion is an important tool for the evolution of human rights protection standards. The main problems of the current regulation are identified and ways of improvement are proposed: developing unified approaches to the formulation of a separate opinion, increasing its role in the formation of judicial practice, and taking into account European standards in national justice. The need for further study, research, and analysis of this topic is emphasized.

**Key words:** dissenting opinion, concurring opinion, civil process, motivation of decisions, judicial independence, ECHR, development of precedent, human rights.

### **Вступ**

Інститут окремої думки судді є важливим елементом демократичного судочинства, що поєднує право судді на індивідуальну правову позицію та публічну прозорість процесу ухвалення рішень. У цивільному процесі України ця інституція є однією з небагатьох процесуальних гарантій, що поєднує свободу внутрішнього переконання судді та публічну підзвітність правосуддя через прозоре мотивування. В умовах сьогодення розвиток її є фрагментарним як на рівні правової регламентації, так і в доктринальній площині, проте вагому роль в прискоренні розвитку і модернізації інституту окремої думки судді відіграє практика Верховного Суду та вплив європейських стандартів щодо допустимості й функцій окремих думок. Останнім часом практика застосування суддями цього інституту зростає, про що свідчать статистичні дані: у 2024 році судді Касаційного цивільного суду висловили 653 окремих думки. Це на 21,1% більше, ніж у 2023 році, коли було 535 окремих думок [1, с. 12], що, в свою чергу, більш ніж вдвічі перевищує показник минулого року (250) [2, с. 15].

На законодавчому рівні поняття окремої думки судді визначено п.п. 15 п. 1 розділу I Порядком ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, затвердженого Рішенням Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 № 1200/0/15-18), відповідно до якого це сформований суддею письмовий документ, який є формою визначення власної позиції судді в разі незгоди з прийнятим (наданим) рішенням (висновком) або викладенням обставин, що доповнюють мотивувальну частину рішення (висновку). Окрема думка відображає правову позицію судді у конкретній

справі, яка розглядалася судом, та спрямована на заперечення, уточнення або обґрунтування висновків у рішенні суду [3].

Нормативне закріплення окремої думки в Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) визначається лише поодинокі згадки в межах трьох статей Кодексу, які передбачають:

- право судді викласти окрему думку при колегіальному розгляді справи, з визначенням процесуальних дій обов'язкових для вчинення суддею після її викладення – повідомлення учасників про її наявність без оголошення змісту; приєднання до справи; відкритість для ознайомлення (ч. 3 ст. 35 ЦПК України);
- пряму гарантію, що наявність окремої думки не є підставою для відводу судді (ч. 4 ст. 36 ЦПК України);
- право судді викласти окрему думку щодо рішення про передачу (відмову у передачі) справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду та спосіб її викладення (ч. 5 404 ЦПК України) [4].

Разом з тим процесуальне законодавство не встановлює типів, меж допустимого змісту окремої думки, форми та строків її оформлення. У правозастосуванні ці положення доповнюються орієнтирами з інших нормативно-правових актів, а також роз'ясненнями/матеріалами вищих судових органів щодо статусу окремої думки як необов'язкової та такої, що не породжує самостійних юридичних наслідків, зокрема Вища рада правосуддя висловила позиція, що окрема думка є факультативною і не породжує юридичних наслідків, її наявність не може бути підставою для дисциплінарної відповідальності та не шкодить авторитету судді чи правосуддя і як професійне висловлення не може сама по собі бути підставою для переслідування судді [5] тим самим сприяючи в утвердженні принципу незалежності судової влади, зокрема внутрішньої незалежності судді від зовнішнього тиску.

У вітчизняній доктрині інститут розглянуто лише частково, без системної концепції і здебільшого тлумачиться як допоміжний елемент процесуальних гарантій. Тоді як у європейській доктрині інститут окремої думки має усталене теоретичне підґрунтя і розглядається не лише як процесуальна категорія, а й як соціальний і політичний феномен, як ключовий чинник розвитку міжнародного права та прав людини.

Метою статті є комплексне дослідження сутності та значення інституту окремої думки судді в цивільному процесі України та практиці Європейського суду з прав людини, визначення його доктринальної й практичної цінності, аналіз проблем реалізації та розроблення пропозицій щодо вдосконалення цього інституту з урахуванням національного й європейського досвіду.

### Результати дослідження

Окрема думка – елемент «внутрішньої конкуренції аргументів» у системі прецедент подібного правозастосування, що підвищує якість мотивування і прозорість відступів та виконує функцію «інтелектуального каталізатора» для правозастосування. Проте наявні доктринальні підходи щодо правової природи окремої думки різноманітні, що доповнюють одне одного, а іноді навіть діаметрально протилежними.

Так, Константин О. В. зазначає, що окрема думка є процесуальним засобом гарантування незалежності судді у випадку здійснення ним [6, с. 662]. Висловлена позиція є слушною, але зводить значення інституту лише до гарантії незалежності вбачається надто вузьким, враховуючи, що окрема думка виконує і комунікативну, і прогностичну функцію, впливаючи на розвиток практики. Діаметрально протилежну позицію висловила Левандовська І. В. Детально проаналізувала переваги та недоліки окремої думки судді як гарантії незалежності авторка робить висновок, що в українських реаліях окрема думка судді Конституційного Суду радше становить

загрозу для інституційної незалежності, ніж гарантію її забезпечення [7, с. 100]. Попри слушні застереження така оцінка виглядає дещо однобічною. Аргументація про «загрозу інституційній незалежності» надмірно акцентує на негативних наслідках, не враховуючи позитивного впливу окремих думок на: підзвітність органу конституційного контролю суспільству; правову еволюцію у багатьох європейських країнах саме окремі думки ставали підґрунтям для зміни доктрини); зміцнення внутрішньої незалежності судді, який отримує можливість висловити власну позицію без страху репресій з боку більшості. Крім того, загроза тиску з боку політичних сил чи ЗМІ пов'язана не стільки з самим інститутом окремої думки, скільки з недоліками української політико-правової культури. Відмова від цього інституту не усуне тиску, а навпаки – позбавить суддів інструменту публічного самозахисту. Таким чином, доцільніше утриматись від нівелювання окремої думки, а виробити чіткі правила її оформлення і використання, що дозволить мінімізувати ризики, зберігши при цьому її гарантійну функцію.

Про спрямованість окремої думки на покращення судового рішення, усунення недоліків та можливих помилок, уточнення формулювань вказує Кібенко О. Р. [8]. На практиці в Україні ця функція використовується обмежено: адвокати та судді рідко застосовують аргументи з окремих думок, тому їхня потенційна роль у формуванні єдності правозастосування залишається мало реалізованою.

Здебільшого судді ВС визначають окрему думку комунікативний інструмент альтернативної аргументації для правничої спільноти, який збагачує правову дискусію, але не підриває єдності практики [9]. Д. Д. Луспеник зазначив, що існують випадки, коли окрема думка конче необхідна, насамперед для розвитку права, одночасно висловивши критичність щодо наявності великої кількості окремих думок з дріб'язкових питань або тих, де практика є стабільною.[10]. Такий підхід є найбільш оптимальним, проте потребує уточнення – в умовах слабкої правової культури окрема думка може перетворитися на медійний інструмент тиску, що нівелює її цінність як сигналу правничій спільноті про можливі зміни доктрини чи орієнтири для формування єдності судової практики.

Визначаючи юридичний статус та функцію впливу окремої думки судді Городовенко В. В. висловив позицію, що документ не є актом суду, не є джерелом права, не має обов'язкового значення, проте є джерелом наукового пізнання і може бути предметом подальшої наукової дискусії правників [11, с. 11, 13, 17]. Слід відзначити, що акцент на «необов'язковості» може применшувати її значення. У європейській практиці саме необов'язковість дозволяє окремим думкам вільно формувати нові правові підходи без тиску на більшість, що варто враховувати і в Україні. В цьому контексті Т. В. Степанова та В. Д. Найфлейш зазначили, що окрема думка не є актом правосуддя, проте є судовим актом, оскільки викладається суддею в ході вирішення справи після всебічного, повного та безперервного розгляду справи у встановленому законодавством порядку [12, с. 40, 47]. Окремі думки можуть закласти основи для майбутніх рішень, які будуть поступово конструйовані особами, зацікавленими в розробці нових підходів до існуючого права [13, с. 102]

Узагальнюючи, доктринальні підходи щодо правової природи окремої думки визначають її як:

- інструмент внутрішньої свободи судді та гарантію незалежності, що проявляється в можливості висловити власне переконання без страху переслідування;
- процесуальну форму індивідуальної правової позиції судді, що заперечує, уточнює або доповнює мотиви рішення більшості;
- комунікативний інструмент для правничої спільноти, який задає альтернативні лінії аргументації на випадок майбутнього відступу від практики або її розвитку.

- інтелектуальний та методологічний інструмент (не акт суду, не джерело права, не має обов'язкової сили), який усе ж може істотно впливати на правові позиції у наступних кейсах.

З наведеного вбачається, що окрема думка судді – це багатофункціональний інститут, який слід розглядати одночасно як: гарантію незалежності (внутрішня свобода судді); альтернативну аргументацію (збагачення правової дискусії); комунікативний інструмент (сигнал для правничої спільноти, суспільства та законодавця); необов'язковий, але впливовий документ (джерело доктринальних і практичних зрушень). Відповідно до цього варто сформулювати інтегративний підхід, який враховує всі основні функції, що дозволить розглядати окрему думку не як периферійний елемент процесу, а як повноцінний інструмент розвитку права.

Практичні приклади окремих думок суддів ВП ВС у різних категоріях спорів, що публікуються разом із рішенням та надалі використовуються сторонами як аргументи для зміни підходів, доступні у відкритих базах/аналітиці. Проте найбільшої обговорюваності в юридичній спільноті інститут окремої думки судді набуває після того, як слугував каталізатором реальної зміни юридичної позиції Верховного Суду України, хоча й не мав формального характеру судового акту – відступ ВП ВС у 2018 році від попередньої практики щодо юрисдикції спорів про «подвійну реєстрацію» права власності на нерухомість на основі двох окремих думок суддів: одноосібній та спільній. Зокрема, з моменту початку функціонування нового реєстру речових прав на нерухоме майно у 2013 році недобросовісні орендарі почали повторно реєструвати право оренди земельних ділянок, що вже перебували в оренді інших осіб, скориставшись відсутністю відомостей про реєстрацію договорів оренди земельних ділянок в новому реєстрі. Добросовісні орендарі оскаржували такі реєстраційні дії шляхом подання адміністративних позовів.

Упродовж 2015-2016 років Верховний Суд України визнав можливість захисту прав орендарів у порядку адміністративного судочинства. З метою недопущення одночасного існування їх подвійної державної реєстрації державна реєстрація пізніше укладеного договору оренди підлягала скасуванню, а дії реєстратора визнавалися незаконними через невиконання обов'язку перевірити наявність вже зареєстрованих прав (постанови ВСУ від 29.09.2015 р., від 30.03.2016 р., від 15.11.2016 р.)

На початку 2018 року Велика Палата Верховного Суду відступила від цієї практики: спори щодо скасування реєстраційних дій у зв'язку з подвійною орендою кваліфіковані як приватноправові і визначено, що захист орендарями своїх порушених прав оренди НЕ має здійснюватись за правилами адміністративного судочинства (постанова ВП ВС від 18.04.2018 р. у справі № 804/1001/16). Разом з тим вже в середині цього ж року відбувається короткочасне повернення до попередньої позиції з мотивів того, що предметом перевірки є дотримання державним реєстратором порядку прийняття рішень як суб'єктом владних повноважень. Судом зазначено, що оскільки питання правомірності/неправомірності набуття позивачем чи іншою особою права користування на земельну ділянку, як і питання, пов'язані з реалізацією права власності на неї чи дотримання умов укладених угод перед судом не порушено, то спір у справі не має ознак приватноправового та підвідомчий адміністративним судам (постанова ВП ВС від 12.06.2018 р. у справі № 823/378/16). При цьому низка суддів висловили окремі думки, вказуючи на відсутність підстав для зміни попередньої позиції або ж на приватноправовий характер спору:

«при прийнятті постанови від 12.06.2018р. у ВП були відсутні підстави вважати, що її висновки, сформульовані у постановою від 04.04.2018 р. та від 18.04.2018 р., є помилковими, а за два місяці з моменту вирішення питання про необхідність розгляду спорів щодо «подвійної оренди» земельних ділянок за правилами цивільного судочинства, суттєві зміни (які б могли зумовити відступ від попередніх висновків

Великої Палати) ні у регулюванні правовідносин оренди земельних ділянок, ні у регулюванні процедури державної реєстрації відповідних прав не відбулися» [14];

«для розгляду даної справи визначальними були обставини укладення кожного з договорів оренди, прав та обов'язків сторін договору, що характеризує даний спір як приватноправовий. Окрім того, способами, визначеними КАСУ, неможливо досягти ефективного захисту прав позивача, оскільки новий орендар може знову зареєструвати своє право оренди, адже договір оренди є чинним, недійсним не визнавався» [15].

Вирішальне значення для формування остаточної позиції Великої Палати наприкінці 2018 року мали вищевказані окремі думки суддів. Зрештою саме ці аргументи були покладені в основу відступу Великої Палати від висновків постанови від 12.06.2018 р. та повернення до підходу викладеного у постанові від 18.04.2018 р., за яким спори про «подвійну оренду» земельних ділянок не є спором між учасниками публічно-правових відносин» та не належать до юрисдикції адміністративних судів, а мають вирішуватися у порядку цивільного чи господарського судочинства. Як результат Велика Палата Верховного Суду відступила від позицій, висловлених нею раніше, та узгодила свою позицію у подібних спорах, що відобразилось у постанові ВП ВС від 04.09.2018 р. у справі № 823/2042/16 [16].

Саме з цього моменту інститут окремої думки судді набуває свого особливого значення, відповідно частішають випадки його застосування. До прикладу у 2020 році судді КЦС підписали 199 таких документів. Д.Луспеник наголосив, що з усього масиву цих думок судді першої судової палати КЦС торік висловили 17, у 2019-му – 9, а от у 2018-му – жодної [10].

Досліджуючи проблематику застосування стандартів доказування у цивільному судочинстві було встановлено, що окрема думка щодо застосування стандартів доказування в цивільному процесі вже неодноразово суддями викладається. Зокрема, на неправомірність застосування у цивільному процесі стандарту доказування «поза розумним сумнівом», який є характерним виключно для кримінального судочинства вказував в окремій думці один з суддів колегії суд апеляційної інстанції [17]. Вказане свідчить про відсутність єдиного підходу суддів до розуміння і застосування стандартів доказування, адже кожен конкретний суддя спирається на свій особистий досвід і власне професійне сприйняття дійсності в цьому питанні, з причин відсутності нормативного закріплення стандартів доказування на рівні ЦПК України та різнорідної практики їх застосування у цивільних справах [18, с. 6]. Позитивним є те, що принципово важливі методологічні питання порушуються не тільки ВС, а й суддями апеляційної інстанції, проте відсутність належної уваги до таких аргументів призводить до повторення помилок: більшість таких позицій не стають відомими широкій юридичній спільноті, а отже — втрачають можливість впливу на подальший розвиток практики.

Однак, досліджуючи практичне значення окремої думки судді апеляційного суду можна нести й протилежну ситуацію: суддя чітко обґрунтував необхідність застосування позовної давності, наголосивши на важливості дотримання стандарту доказування «вірогідність доказів» та недопустимості ігнорування обізнаності сторони про свої права протягом тривалого часу. Саме ця аргументація стала основою касаційної скарги та згодом була підтримана Верховним Судом: постанова апеляційного суду скасована, а рішення суду першої інстанції залишено в силі (постанові КЦС ВС від 14.12.2022 р. у справі № 389/1201/21) [19]. Окрема думка не лише висвітлила професійний підхід судді до аналізу обставин справи, а й стала важливим орієнтиром для касаційної інстанції. Вона продемонструвала, що інститут окремої думки може відігравати практичну роль у формуванні сталої судової практики, запобігаючи порушенню балансу між правом на доступ до суду та правовою визначеністю. Проте здебільшого окрема думка судді апеляційного суду буде почутою

лише тоді, коли вона стене підґрунтям касаційної скарги учасника справи або його представника.

Від так матеріали судової практики підкреслюють, що окрема думка не створює наслідків *ex lege*, але може: сигналізувати про вразливі місця мотивування рішення більшості, задавати орієнтири для майбутніх відступів від практики; слугувати аргументом у наукових дослідженнях і адвокатській аргументації.

Слід відзначити, що в європейському правовому вимірі інститут окремої думки судді має належну правову регламентацію та широку практику застосування суддями ЄСПЛ. Окремі думки суддів ЄСПЛ — це легітимний і корисний інструмент внутрішньої конкуренції аргументів, що підсилює якість мотивування рішень, слугує «лабораторією» для нових стандартів та підтримує довіру до правосуддя через публічність дискусії. Нормативно інститут ґрунтується на положеннях: ЄКПЛ, що прямо передбачає можливість окремих думок (ч. 2 ст. 45); ч. 2 п. 74-1 Правил Суду в редакції від 28.04.2025р. визначають види окремих думок — збіжна (*concurring*) чи незгодна (*dissenting*) думка, а також «коротка заява про незгоду» (*bare statement of dissent*); окремі думки публікуються разом з рішенням і є його частиною у відкритому доступі (HUDOC).

Окремі думки не мають обов'язкової сили, проте виконують еволюційну функцію прецеденту і впливають на доктрину та правозастосування в державах-учасниках, нерідко стаючи основою для зміни підходів у майбутньому. У рішенні Великої палати щодо режимів масового перехоплення метаданих Суд визнав порушення ст. 8 та 10, але не оголосив *bulk interception* несумісним *per se*. До рішення додано низку потужних частково узгоджувальних/частково незгодних думок (зокрема суддів Koskelo, Turković, Pinto de Albuquerque), які критикують «процедурний формалізм» і закликають до жорсткіших мінімальних гарантій. Аргументи з цих думок активно цитуються у наукових розвідках і впливають на подальші дебати довкола стандартів нагляду в Європі [20].

ЄСПЛ поєднує дві цінності: таємницю наради (захист колегіальності) та публічність мотивування (довіра громадськості). Правила Суду дозволяють оприлюднювати окремі думки, однак без розкриття перебігу наради та індивідуальних голосувань; натомість подається аргументація судді у межах правового дискурсу, що не компрометує незалежність колегії. Порівняльні європейські огляди (Венеційська комісія) підтверджують таку конструкцію як «кращу практику».

### Висновки

Інститут окремої думки судді в Україні, попри свою важливу роль у забезпеченні плюралізму судових позицій і розвитку права, досі залишається нормативно та інституційно недостатньо врегульованим. Це породжує низку практичних проблем як для суддівського корпусу, так і для сторін процесу та правозастосовної практики загалом.

**1. Фрагментарність нормативного регулювання.** У чинному Цивільному процесуальному кодексі відсутня цілісна стаття, яка б комплексно врегульовувала поняття, види, зміст, строки подання, порядок публічності та правила посилання на окрему думку у резолютивній частині рішення. Існування лише розрізнених приписів не забезпечує належної правової визначеності та однаковості практики.

**2. Нерівномірність практики оприлюднення.** Доступ до окремих думок у ЄДРСР є непослідовним: у деяких випадках вони публікуються синхронно з рішенням, у інших – із затримкою або без прямої вказівки у тексті рішення. Це ускладнює доступ до інформації та суперечить принципам прозорості.

**3. Невизначеність меж допустимого змісту.** Відсутність чіткої межі між критикою мотивів більшості та розкриттям перебігу наради суддів створює ризики

порушення таємниці наради. Така невизначеність ставить під сумнів баланс між свободою суддівського висловлення та гарантіями незалежності суду ( Венеціанська комісія, CDL-AD(2018)030).

**4. Нечіткі правила використання у майбутніх справах.** Окремі думки іноді наводяться адвокатами або суддями як аргумент на користь відступу від усталеної практики, однак у законодавстві відсутнє пряме визначення їх статусу. Це знижує їхню аргументаційну силу, незважаючи на значний практичний вплив.

Попри обмежене нормативне регулювання, вона має вагоме доктринальне й практичне значення: допомагає судовому співтовариству бачити альтернативні тлумачення права; може бути використана адвокатами або дослідниками для обґрунтування нових підходів; стимулює розвиток правової думки та еволюцію судової практики без формального примусу.

Європейська модель, зокрема підходи ЄСПЛ, свідчить про доцільність удосконалення українського регулювання шляхом введення чіткої типології, встановлення єдиних стандартів оформлення та забезпечення повної публічності. Це сприятиме підвищенню прозорості судочинства, зміцненню довіри суспільства до суду та гармонізації з європейськими практиками.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що Українська модель де-факто зближується з європейською у розумінні функцій, але де-юре потребує деталізації (типологія думок, стандарти оформлення/строків, техніка оприлюднення й цитування). Окрема думка в цивільному процесі України виконує триєдину функцію: (1) гарантія незалежності судді; (2) підвищення якості мотивування та прозорості; (3) каталізатор розвитку практики. Європейські стандарти (ст. 45(2) Конвенції, Правила Суду ЄСПЛ) підтверджують цінність і багатофункційність інституту. Для повної реалізації потенціалу в Україні потрібні:

**1. Цільові поправки до ЦПК України,** зокрема закріпити види (dissenting, concurring, separate); визначити структуру (вступ, факти, норми, аналіз, висновки); встановити строки подання та обов'язковість синхронної публікації з рішенням). Про необхідність законодавчої ініціативи одноголосно наполягається науковцями та практиками.

**2. Інституційні стандарти.** Верховному Суду доцільно розробити гайдлайни щодо написання та етичних меж окремої думки, методичні рекомендації для судів усіх інстанцій та апарату суду з питань оприлюднення, а також огляди практики з виділенням «впливових» окремих думок для використання адвокатами та суддями в аргументації відступів.

**3. Технічні вдосконалення ЄДРСР.** Необхідно впровадити механізм автоматичного зв'язування рішення та окремої думки, або включати її до тексту рішення як це передбачено практикою ЄСПЛ.

**4. Європейська гармонізація.** Доцільною є імплементація стандартів ЄСПЛ, зокрема закріплення у законі можливості застосування «bare statement of dissent» як економного інструменту у випадках, коли повна аргументація не потрібна, а також офіційне визнання типології окремих думок.

Таким чином, усунення фрагментарності та запровадження системного підходу до регламентації окремої думки сприятиме підвищенню прозорості, правової визначеності, знизить ризики зловживань, підвищить якість мотивування та наблизить національну модель до європейських best practices.

#### **Список використаних джерел:**

1. Аналітичний огляд стану здійснення цивільного судочинства у 2024 році. URL: <https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/ztv4D67.pdf>

2. Аналітичний огляд стану здійснення цивільного судочинства у 2023 році. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new\\_folder\\_for\\_uploads/supreme/ogliady/Analiz\\_KCS\\_2023.pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Analiz_KCS_2023.pdf)
3. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових: Рішення Вищої ради правосуддя № 1200/0/15-18 від 19.04.2018 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18#n1276>
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004. № 1618-IV. Дата оновлення: 09.04.2025. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
5. Ухвала Вищої ради правосудді № 2484/0/18-21 від 12.05.2021 <https://hcj.gov.ua/doc/doc/18891>
6. Константий О. В. Окрема думка як процесуальний засіб гарантування незалежності судді. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1/2024. с. 660–663.
7. Левандовська І. В. Окрема думка судді Конституційного Суду України як гарантія принципу незалежності: pro et contra. *Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. 2021. № 3(60). с. 97–102.
8. Кібенко О. Окрема думка судді Верховного Суду – диверсія чи героїчний вчинок? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/okrema-dumka-suddi-verhovnogo-sudu--diversiya-chi-geroyichniy-vchinok.html>
9. Окрема думка: інструмент впливу на судову практику чи підрив легітимності рішення. URL: [https://sud.ua/ru/news/publication/129479-okrema-dumka-instrument-vplivu-na-sudovu-praktiku-chi-pidriv-legitimnosti-rishennya?utm\\_source=chatgpt.com](https://sud.ua/ru/news/publication/129479-okrema-dumka-instrument-vplivu-na-sudovu-praktiku-chi-pidriv-legitimnosti-rishennya?utm_source=chatgpt.com)
10. Судді КЦС потерпають через нові касаційні фільтри, а також окремі думки колег. URL: <https://zib.com.ua/ua/146848.html>
11. Городовенко В. В. Окрема думка судді як творче осмислення предмета конституційного провадження. *Публічне право*. 2020. № 1. С. 9-20.
12. Окрема думка судді як складова суддівського угляду в господарському судочинстві : монографія / Т. В. Степанова, В. Д. Найфлейш. – Одеса : Фенікс, 2015. – 196 с. URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb335e9e-a069-4eab-a787-4150a79ba33b/content>
13. Корецька В.В. Окрема суддівська думка: цінність чи зловживання, аналітичний екскурс. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1/2024. С. 100-102. URL: [http://www.lsej.org.ua/1\\_2024/22.pdf](http://www.lsej.org.ua/1_2024/22.pdf)
14. Окрема думка суддів Великої Палати Верховного Суду Бакуліної С.В., Гудими Д.А., Данішевської В.І., Кібенко О.Р., Рогач Л.І., Уркевича В.Ю. у справі №823/378/16 від 12 червня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76441988>
15. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду Ситнік О. М. у справі №823/378/16 від 12 червня 2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76860159#>
16. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 р. у справі № 823/2042/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77969515?fbclid=IwAR3myPT1BffAZJg7535etDLsEiFzzVTuYjTSWhmXse0yZwsjxcopqQJvTH0>
17. Окрема думка судді Тернопільського апеляційного суду Ткач О.І. від 28.05.2019 р. у справі № 607/3973/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82213802>
18. Полюк Ю.І. Проблематика застосування стандартів доказування у цивільному судочинстві. *Академічні візії*. 2023. № 26. С. 1-8. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/822>
19. Окрема думка судді Кропивницького апеляційного суду Дьомич Л. М. від 19.09.2022 р. у справі № 389/1201/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106437404#>

Judgement in Case of Big Brother Watch and others v. The United Kingdom, 25 May 2021. The European Court of Human Rights. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-210077%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-210077%22]})